

Motion till riksdagen

1988/89:Jo801

av Bengt Westerberg m.fl. (fp)

Miljö och utveckling

Man kan inte släppa ut hur stora mängder gift som helst i en flod utan att livet i floden till sist dör. I den meningen finns alltid gränser för människans verksamhet. Vattendrag kan förgiftas, markområden bli obrukbara, växt- och djurarter utrotas, atmosfären bli hälsovådlig. Ibland kan skadorna efter lång tid repareras. Ofta är de oåterkalleliga.

Insikten om att det finns gränser för vad naturen tål i fråga om föroreningar och ingrepp av olika slag har länge varit otillräcklig. Kortsiktiga exploateringsintressen har ofta fått sin vilja igenom, även i länder där motviker i form av demokratisk opinionsbildning och möjlighet att "sätta pris" på miljön länge har funnits. I de länder där sådana möjligheter saknas har regimerna av ideologiska och politiska prestigeskäl ofta satsat på ensidig produktionsmaximering utan hänsyn till produktionsmetoder eller verklig efterfrågan.

I en rad motioner till årets riksdag beskriver folkpartiet olika konkreta miljöproblem och föreslår åtgärder för att steg för steg lösa dem. De behandlar Sverige och miljöproblemen i öst, en effektivare miljölagstiftning, luft och hav, miljögifter och kemikalier, naturvård, avfall och återvinning, trafik och miljö, odlingslandskapet, älvskyddet samt bistånd och miljö.

I denna motion behandlas övergripande strategifrågor i kampen mot miljöförstöringen. Dessutom sammanfattas folkpartiets förslag om utökade anslag till miljövården. De summerar till drygt 180 milj.kr. utöver regeringens förslag.

I. Förvaltarskapstanken

Det är uppenbart att mycket av den miljöförstöring som tillåtits ske har sin grund i föreställningen att människan har rätt att disponera naturen efter eget gottfinnande. I en reaktion mot detta tänkesätt har det inom 80-talets s.k. gröna politiska rörelser vuxit fram idéer av innebörden att de villkor som den "ursprungliga" naturmiljön sätter alltid har ett högre värde än dem som människan kan skapa och att det mänskliga samhället alltså bör omorganiseras efter sådana riktlinjer.

Mest artikulerad torde denna tankegång ha blivit hos enskilda finländska gröna som på allvar förespråkade tvångsmässig reducering av landets befolkning till några få 100 000 och en järnhård centralstyrning av det som då skulle återstå av politiskt och ekonomiskt liv för att förhindra en utveckling utöver de "naturliga" begränsningar man anser sig kunna definiera. Termen "ekofascism" har träffande använts om idéer av detta slag.

Men man behöver inte gå till denna ytterlighet för att inse att tanken att naturen alltid är överordnad människan inrymmer stora faror. Hur skall man t.ex. inom ramen för en sådan ideologi se på sjukdom och handikapp som i "naturtillståndet" skulle innebära att många människor inte kunde få annan hjälp än den mest elementära?

Vida mer fruktbar är den attityd till problemen kring människans förhållande till natur och miljö som brukar kallas förvaltarskapstanken och som har sina rötter i kristen och humanistisk idétradition. Dess innebörd är, enkelt uttryckt, att människan har ett moraliskt ansvar att bruka sitt förnuft och sin kreativa förmåga för att skapa goda livsvillkor både för mänskligheten själv och för alla de andra organismer som lever på jorden.

Detta synsätt innebär en positiv värdering av mänsklig fantasi, nyfikenhet och vilja att förändra sina villkor. Det tvingar oss inte att med olika konstlade – och i längden givetvis aldeles odugliga – metoder försöka kväva eller reglementera människors skapande och upptäckarglädje och det ger oss alltid utrymme för att korrigera misstag genom fri debatt och generöst utrymme för nya idéer.

Denna tanke står i kontrast både till den miljöpolitiska "fundamentalism" som i praktiken visat sig medföra såväl utvecklingsfientlighet som nationell själv tillräcklighet och till en krass "nyttointällning" som lätt leder till att miljövärdena åsidosätts om de inte anses väga tillräckligt tungt vid avvägningen mot andra intressen. Vi har ett ansvar att leva upp till och måste ibland vägra att kompromissa om omistliga naturvärden hotas, men vi ser samtidigt möjligheterna att genom teknisk och ekonomisk utveckling skapa större resurser för att leva upp till detta ansvar.

Förvaltarskapstanken låter sig väl förenas med det som ofta kallas en "ekologisk grundsyn" i miljöpolitiken och ansluter också naturligt till den positiva värdering av mänsklig kreativitet och personligt ansvar som präglar liberalismen. Statsvetaren Lennart Lundqvist fann i en avhandling redan 1971 att folkpartiet av de dåvarande riksdagspartierna var det enda som hade en "ekologisk grundsyn" i kontrast till den "ekonomiska grundsyn" eller "avvägningsideologi" som präglade samtliga övriga partier (Miljövärd förvaltning och politisk struktur, utgiven i serien Verdandi-debatt 1970). Denna inställning har sina rötter långt tillbaka i historien – det var, även om ordet inte användes, en förvaltarskapstanke som låg bakom Karl Staaffs kamp mot det s.k. Baggböleriet i skogsbruket under tidigt 1900-tal.

2. Hoten är globala

Med förvaltarskapstanken som utgångspunkt är det också naturligt att sätta in miljöarbetet i ett globalt utvecklingsperspektiv, medan den som misstror ekonomisk och teknisk utveckling lätt också misstror strävan till internationell integration, fri handel och fria rörelser över gränserna. En sådan hållning var kanske möjlig under tidigare decennier, då miljöproblemen i allmänhet framstod som lokala störningar som var relativt begränsade och lätta att åtgärda. I dag står det dock klart att även om dessa "lokala" hot många gånger har kunnat bekämpas med stor framgång (luften har blivit bättre i Ruhrområdet och man kan bada i Stockholms centrum) så har samtidigt en

rad ytterst komplicerade och mer storskaliga problem vuxit fram.

Man talar ibland om "den andra generationens" miljöproblem, t.ex. ackumuleringen av tungmetaller och andra gifter, försurningen av stora områden utan hänsyn till nationsgränser, övergödning av innanhaven, skadorna på atmosfärens ozonlager och hoten om en global klimatförändring till följd av bl.a. den snabbt ökande förbränningen av fossila bränslen.

Ett annat av den "andra generationens miljöproblem" hänger samman med utnyttjandet av haven. Stora arealer hav har tilldelats de länder som gränsar till haven. De fattiga länderna har svårt att stå emot krav från rika länder att nyttja fiskerätter och önskemål att få exploatera naturtillgångar i haven. Det gäller utfiskning, miljöstörningar vid exploatering och inte minst tillstånd till dumpning av miljöfarligt avfall i haven. De insatser som kan göras för att motverka skövling av regnskogar kan också med fördel användas för att skydda haven.

De hot som här har berörts kan endast bemästras genom att de stater som berörs samfällt genomför radikala utsläpps begränsningar och inleder ett långsiktigt saneringsarbete. I Västeuropa kan detta arbete uppenbarligen endast ske inom och i samarbete med EG. Att försöka isolera Sverige från det samarbete som bedrivs av Europas övriga demokratier innebär i praktiken att vägra att ta sin del av ansvaret för att de växande miljöproblemen av "andra generationen" blir föremål för verkningfulla åtgärder – och detta utan att vi får något i stället i form av möjligheter att värja oss mot hoten utifrån.

Sveriges geografiska läge i Europas norra utkant betyder inte att det europeiska miljösamarbetet skulle vara mindre väsentligt för oss än för staterna på kontinenten. Östersjön bedöms av många i dag vara världens mest nedsmutsade hav (Stefan Anderberg: Miljön – Europas största utmaning inför framtiden?!, Utrikespolitiska institutet 1988). Östersjön har t.ex. mindre vattenvolym än Medelhavet och sämre och mer oregelbunden syretillförsel. Man kan också vad gäller det begynnande miljösamarbetet inom EG (liksom inom OECD) konstatera att detta bygger på principen att den som smutsar ned skall betala för sig ("Polluter Pays Principle" eller PPP som i 20 års tid förespråkats av miljöintresserade ekonomer och av folkpartiet), samt på undvikande av nedsmutsning av andra staters territorier och betoning av samspelet mellan miljömål och övriga mål för samhällsutvecklingen. Romfördraget omfattar numera också miljöpolitiken.

Men Europa är större än Västeuropa. De socialistiska staterna i öst är våra grannar likaväl som de demokratiska staterna i väst. I Östeuropa har den "miljökollaps" som tycks vara den logiska följden av politiskt förtryck och ett primitivt ekonomiskt system nu nått dithän att den anses vara en bidragande orsak till strävandena efter reformer i demokratisk och marknadsekonomisk riktning. Det är en angelägen uppgift för Sverige att medverka till att öststaterna dras in i ett konstruktivt samarbete med resten av Europa, inte bara på miljöområdet, och då särskilt de länder som liksom Sverige är strandstater vid Östersjön. Olika vägar att stödja och bidra till miljöarbetet i öst och ge stöd till de folkligt förankrade miljörörelserna där skisseras i en särskild folkpartimotion till årets riksdag.

Flera av den "andra generationens" miljöproblem hänger samman med kriser av ännu mer global karaktär. Skövlingen av de tropiska regnskogarna kommer att få effekter för hela jordens klimat och leder till en utarmning av artsammansättningen som även i ett rent nyttoperspektiv måste vara uppenbart skadlig. Ökenspridningen i delar av Afrika påverkar klimat och försörjningsmöjligheter i mycket större områden än de närmast berörda. I båda fallen är sambandet med ekonomisk stagnation och fattigdom uppenbart. Skövlingen av skogar i fattiga länder utförs lika mycket av fattiga bönder i förtvivlad jakt efter ny odlingsmark som av skogsbolag och regeringar i jakt på kortsiktiga ekonomiska vinster.

Att skydda skogarna enbart genom att lita till förbud och politiska påtryckningar hjälper därför sannolikt inte långt. En intressant metod för att stoppa långsiktigt skadlig avverkning är att olika bistånds- och miljövårdsorgan köper in skogsområden som sedan får fungera som naturreservat och en tillflyktsort för hotade växt- och djurarter. Pengar för detta ändamål kan i många fall frigöras genom s.k. "debt for nature swaps", d.v.s. att andelar i ett fattigt lands utlandsskuld köps upp av banker och kreditinstitut till sitt realistiska marknadsvärde, för att sedan säljas vidare eller doneras till miljö- eller biståndsorganisationer. Dessa får ersättning från det skuldsatta landet i proportion till den övertagna skuldandelen och använder pengarna för att t.ex. köpa in ett regnskogsområde, på det sätt som svenska SIDA gjort i Costa Rica. Det fattiga landet blir därmed kvitt en del av sin skuldbörda, det internationella banksystemet får åtminstone någon ersättning för tidigare krediter, och resurser ställs till förfogande för långsiktigt viktiga utvecklingsändamål.

Ännu ett viktigt inslag i en utvecklingspolitik med mål att också skydda natur och miljö i tredje världen kan vara att låta den lokala befolkningen i ett område med skyddsvärd natur få egna ekonomiska intressen i att området inte förstörs. Odling och uppfödning av växt- och djurarter för export, turism m.m. borde många gånger vara mer lönsamt än att enbart bedriva jordbruk eller boskapsskötsel i traditionella former. Men förutsättningen för att sådan verksamhet skall bli framgångsrik är att de berörda länderna får möjlighet att delta i det internationella ekonomiska utbytet och att en ekonomisk tillväxt- och utvecklingsprocess inleds som kan minska trycket på utsatta mark-, vatten- och skogstillgångar.

3. Global utveckling behövs

I enklare miljödebatt, liksom i en viss vulgariserad marxistisk föreställningsvärld, antas ofta att tredje världen har mer att vinna på att hållas utanför den internationella ekonomiska utvecklingen. Denna antas ensidigt gynna de redan rika länderna, vilkas nuvarande välfärd också förmodas vara en direkt följd av kolonialism och intensiv penetration av dagens u-länder.

Var och en som intresserar sig för den industriella och ekonomiska utvecklingen i Västeuropa, Nordamerika eller Japan finner dock att denna utveckling inleddes långt innan penetrationen utifrån av tredje världen på allvar började och i allt väsentligt var en självgenererande process som byggde på förutsättningar med rötter redan i medeltidens tekniska och

kommersiella revolution. Det ödesdigra i kolonialismen var att kolonialmakterna i allmänhet avsiktligt höll tillbaka den ekonomiska utvecklingen i kolonierna och därmed avstängde dem från deltagande i den process som lyfte de mer gynnade delarna av världen till en ny ekonomisk utvecklingsnivå (se t.ex. Marian Radetzki: Mot en ny ekonomisk världsordning, Lund 1976). Klassiska liberala ekonomer, från Adam Smith och framåt, uppfattade följaktligen kolonialismen som ett allvarligt avsteg från principen om fri handel mellan jämbördiga parter och motsatte sig uppbyggnaden av 1800-talets europeiska kolonialvälden.

Självfallet fördes stora rikedomar ut från de koloniserade länderna till Europa. Ingen kan heller ifrågasätta den nedbrytande effekt som t.ex. den europeiska och arabiska slavhandeln hade på de drabbade samhällena i Afrika. Men för att förklara Europas och de av Europa präglade nya staternas utveckling får man gå till processer som ligger betydligt längre tillbaka i tiden. Spanien och Portugal hade ingen glädje av de mängder av guld och silver som rövades från Syd- och Mellanamerika, medan däremot England och Holland tidigt nådde ett relativt välstånd till följd av en social och teknisk utveckling som i tiden låg långt före den koloniala expansionen.

Tredje världens nuvarande fattigdom har alltså delvis sina rötter i Europas kolonialpolitik, men inte på så sätt att de europeiska staterna fick ut något av avgörande betydelse för sin egen redan pågående utveckling utan i stället så att kolonialismen utestängde stora delar av världen från möjlighet att på egna villkor delta i den internationella ekonomiska utvecklingen. I stora delar av tredje världen har detta bidragit till att föråldrade och resursslösande jordbruksmetoder, feodala ägandeförhållanden m.m. har överlevt in i modern tid, med ett i längden ohållbart tryck på jordar, vattentillgångar, betesmark och skogsområden som resultat.

Att försöka utestänga människor i tredje världen från det ekonomiska utbyte och den tekniska utveckling som skulle göra det möjligt att minska trycket på de lokala naturresurserna är i praktiken att driva kolonialismens skadeverkningar vidare, och troligen att skynda på ett ekologiskt sammanbrott i flera av den tredje världens länder. Vad vi i stället bör göra är att genom bistånds- och handelspolitiken stimulera en självgenererande ekonomisk utveckling som kan vända utvecklingen i hårt drabbade områden och att kraftigt förstärka stödet till miljöförbättrande åtgärder inom biståndets ram. Att skydda hotade skogsområden och medverka till återplantering av skog i stor skala förefaller vara en av de långsiktigt mest effektiva åtgärder som kan utföras med stöd från t.ex. det svenska biståndsprogrammet.

4. Utveckling ger tillväxt

Sådana åtgärder skulle redan på kort sikt kunna höja produktionen av t.ex. livsmedel i många områden, och därmed också få som resultat att den ekonomiska tillväxten ökade. Samtidigt skulle slitaget på naturresurserna minska och förstörda områden få en chans att återhämta sig. Redan detta visar att den på sina håll omhuldade föreställningen att ekonomisk tillväxt med nödvändighet innebär att miljön förstörs, naturresurser förlösas och

människor slits ut, är oriktig. Tankefelet beror troligen bl.a. på att begreppet tillväxt i allmänhet, och missvisande, knutits till den industriella revolutionen, som förvisso innebar att stora tillgångar av kol, järnmalm etc. under långa arbetsdagar i smutsiga fabriker, snabbt omvandlades till nya produkter och till föreningar av olika slag.

I marxistisk teori – eller rättare sagt i den form som denna tagit sig uttryck i 1900-talets centralplanerade partidiktaturer – har tillväxt identifierats med enkel produktionsmaximering, med tyngdpunkt på den tunga industrin. I auktoritativa ideologiska skrifter, t.ex. de olika upplagorna av Sovjetunionens kommunistiska partis officiella historia 1938, 1953 och 1959, framställs naturen, i likhet med ”borgerliga” samhällselement, snarast som en fiende som skall övervinnas. Och eftersom ministerier för olika industrigrenar i ett politiskt system av denna typ i praktiken har fria händer att exploatera olika resurser, har den industrialisering och strävan till ekonomisk utveckling som förekommit många gånger fått prägel av rovdrift eller ren plundring. Att något sådant under en längre period skulle kunna vara möjligt i en demokratisk marknadsekonomi, med dess politiska och ekonomiska motviker till de statliga monopolorganen, är knappast troligt.

Historiens facit ger vid handen att denna missriktade strävan efter ständig produktionsmaximering, med höga statistiska tillväxtsiffror som resultat, i verkligheten har inneburit ett oerhört slöseri med människor, naturresurser och kapital, utan att någon egentlig ekonomisk utveckling skett, bortsett från på de högt prioriterade områden dit resurser och forskning styrts och där man haft möjlighet att avvisa undermåliga produkter. Denna form av tillväxtjakt har uppenbarligen varit direkt skadlig, vilket numera också alltmer öppet medges i östeuropeisk politisk debatt.

Till skillnad från de socialistiska staterna i öst har de demokratiska marknadsekonomierna i väst upplevt verklig ekonomisk tillväxt, genom att ekonomin blivit mer mångsidig och mer har kunnat produceras med successivt allt mindre insatser per enhet av råvaror och energi. Denna utveckling har också kunnat förenas med aktiva insatser för att rena eller minska utsläpp av förorenande eller giftiga ämnen.

Ekonomisk tillväxt har därför inte något speciellt samband med ensidig jakt efter höga produktionssiffror utan hänsyn till kvalitet eller produktionsmetoder. Däremot finns ett samband mellan tillväxt och utveckling, kreativitet och bättre användning av olika resurser. Sådan utveckling kan t.ex. innebära teknisk förnyelse, som gör en tidigare värdelös råvara användbar eller en tidigare förbisedd idé användbar i ett oväntat sammanhang. Den kan också ske genom att nya affärsidéer lanseras och det ekonomiska livet blir mer mångsidigt, genom att resurser som redan används utnyttjas effektivare med hjälp av ny teknik, eller genom att vår kunskap växer. Huvuddelen av tillväxten i ett land som Sverige torde sedan mycket länge just bero på tillväxt av vår samlade kunskap samt på nya möjligheter att lagra och sprida information.

Kunskap, teknik och ekonomiska förutsättningar har utvecklats långt innan industrialiseringen inleddes. Den amerikanske historikern Lynn White J:r har i ett av den moderna historieforskningens standardverk (Medieval Technology and Social Change) visat hur medeltida uppfinningar som

slipstenen, skottkärran och väderkvarnen, övergång från plöjning med oxar till plöjning med hästar etc. medförde en avsevärd förbättring av bondebefolkningens torftiga levnadsvillkor och skapade ett överskott som hade direkt betydelse för städernas och handelns uppblomstring under 1000-talet och framåt. Hade man vid den tiden haft tillgång till nutida nationalekonomiska beräkningsmetoder så hade man då också kunnat registrera en kraftig ekonomisk tillväxt – utan att någon industrialisering eller miljöförstöring i modern mening förekom.

Tillväxt är helt enkelt resultatet av mänsklig uppfinningsrikedom – och av ekonomiska och sociala villkor som stimulerar till utveckling av bättre produktionsmetoder. Många menar att antikens slaveri var en av de avgörande faktorer som blockerade tekniska nydaningar som i princip borde ha kunnat slå igenom redan århundraden innan de verkligen gjorde det – ungefär på samma sätt som experimenten med centralplanerade ekonomier under 1900-talet har blockerat mycket av den utveckling som annars hade varit möjlig.

Ofta innebär tekniska förändringar direkta fördelar från miljö- och resurssynpunkt. Ett slående exempel från tiden strax före industrialismens framväxt är kakelugnens utveckling. Cronstedts och Wredes uppslag att ersätta äldre tiders enkla rökgång med ett system av rökkanaler som magasinerade värmen, innebar att man fick ut mångdubbelt mer av veden. Uppfinningen var en direkt följd av 1700-talets energikris som gjorde att skogarna i stora delar av landet höll på att avverkas i snabb takt. Också denna uppfinning skulle, med moderna beräkningsmetoder, ha bidragit till att ge ekonomisk tillväxt – samtidigt som skogen räddades för framtiden.

Det betyder givetvis inte att alla tekniska nyheter har samma gynnsamma effekter. Men exemplet räcker för att motbevisa den populära tesen att teknisk och ekonomisk utveckling i stället automatiskt leder till resursslöseri och större mängd föroreningar – när mindre vedmängder gick åt i de nya kakelugnarna minskade ju också mängden av förbränningsprodukter. I ett öppet samhälle, med fri debatt, politisk demokrati och ett fritt ekonomiskt system är utsikterna större att de innovationer som får genomslag är sådana som bidrar till att minska t.ex. energislöseri och miljöförstöring. Och om resultatet av våra gemensamma ansträngningar på olika områden blir att värdet av varor och tjänster som produceras ökar, alltså ekonomisk tillväxt, så ökar också möjligheterna att satsa pengar på miljöförbättringar m.m. som annars skulle få vänta.

Exempel av detta slag visar också att det är föga fruktbart med spekulationer på temat att tillväxt skulle vara "onaturligt" eller i strid med grundläggande fysikaliska lagar på det sätt som ibland sker. Skapande och nyfikenhet är naturlig för människan. Är detta i ett evighetsperspektiv onaturligt eller riskabelt så betyder det att mänsklighetens situation på jorden redan från början är omöjlig, vilket ändå inte kan vara en rimlig utgångspunkt för praktisk miljöpolitik. Man kan också konstatera att de spekulationer om s.k. entropiökning i enlighet med termodynamikens andra lag, som en långsiktig katastrofal följd av energiomvandling och bearbetning av ändliga naturresurser, knappast har något entydigt stöd av modern vetenskap.

5. Sätt pris på miljön

Mot. 1988/89
Jo801

Miljöproblemen kan alltså, lika litet som andra samhällsproblem, ses isolerade från sitt ekonomiska och politiska sammanhang. I en fungerande marknadsekonomi kan produktionen lättare anpassas till konsumenternas önskemål än vad fallet är i ett centralplanerat system. Marknadsekonomi kan lättare tillgodogöra sig nya idéer, och misstag som begås kan lättare rättas till genom att de felaktiga besluten inte omsatts i hela näringslivet samtidigt. Företagen i en marknadsekonomi är själva ansvariga för sina beslut och det är följaktligen lättare att ställa krav på dem. I en planekonomi sker detta sällan eftersom staten själv, i egenskap av ägare eller högsta planmyndighet, drabbas av de skärpta kraven. I en marknadsekonomi kan, slutligen, politiska myndigheter genom avgifter på miljöhotande produkter och produktionsmetoder smidigt styra över företagets verksamhet i mer miljövänliga banor.

Marknadstryckets förmåga att ändra företagets produktionsinriktning är mycket betydande. Det växande miljöintresset i Sverige och de ökande insikterna om de skador som orsakas av klorerade organiska utsläpp från massaindustrin ledde under några månader 1988 till att en rad icke klorblekta pappersprodukter kom ut på marknaden. Hade statsmakterna själva tidigare visat samma miljöintresse och lagt en avgift på klorutsläppen, hade omställningen med stor säkerhet kommit ännu snabbare.

Miljöavgifter kan dock inte utformas hur som helst. Ett grundläggande krav är att de relateras till de faktorer i t.ex. ett företags verksamhet som man verkligen vill påverka. Den allmänna s.k. miljöavgift på flygtrafik som finns i Sverige förtjänar inte att kallas miljöavgift, eftersom den inte relateras till sådant som bränsle och motortyp och därmed inte får någon styrande effekt. Det lönar sig inte bättre att satsa på miljövänliga motorer eller bättre bränsle eftersom avgiften ändå blir densamma.

Miljöavgifter måste vidare konstrueras så att de sjunker om förorenaren vidtar de reningsåtgärder som man vill åstadkomma. Annars blir miljöavgiften i stället en skatt och risken är stor att företaget för att få ned sina kostnader ändrar sin verksamhet på någon annan punkt än de som innebär risker för miljön. Detta innebär också att miljöavgifter inte utan vidare kan återgå till företagen genom t.ex. fonder för miljöförbättrande åtgärder inom den berörda industrin. I så fall får vi bara en rundgång av pengar som inte påverkar företagets ekonomiska situation. Däremot kan miljöavgifterna gärna gå till miljöinsatningar inom andra områden, eller till miljöforskning.

Avgifterna måste slutligen relateras till någon form av bedömning av hur stora utsläpp av olika ämnen som miljön tål och ligga på en nivå som verkligen innebär kännbara ekonomiska konsekvenser för de företag som drabbas av dem.

Socialdemokraterna bekämpade under många år förslag om införande av miljöavgifter. Under 1987-88 skedde en successiv omsvängning. I mitten av förra året tillsattes en utredning som bl.a. skall lägga fram förslag till miljöavgifter på svavel och utsläpp av klorerade organiska substanser under 1989. I avvaktan på dessa förslag lägger vi nu inga konkreta yrkanden på dessa punkter.

Det finns dock anledning att gå vidare i arbetet med att utforma miljöavgifter och andra ekonomiska styrmedel. I ett kommande steg bör det prövas att lägga miljöavgifter på utsläpp av kväveföreningar i vatten, kväveoxider från förbränningsanläggningar och industriprocesser i luft, organiska lösningsmedel samt på koldioxid.

6. Lagstiftning

Den svenska miljöpolitiken bygger till stor del på ett koncessionsförfarande där statliga myndigheter väger miljöintressen mot intressen av annat slag, i första hand ekonomiska. Resultatet har ofta blivit att utsläpp som varit ytterst diskutabla från miljösynpunkt har tillåtits, bara det ansökande företaget varit tillräckligt stort.

Folkpartiet föreslår till årets riksdag, i enlighet med sitt traditionella förord för en "ekologisk grundsyn" i stället för en "ekonomisk grundsyn" eller "avvägningsideologi", att miljölagstiftningen förändras så att den uttryckligen utgår från en bedömning av vad naturen tål. En sådan förändring skulle i många fall få mycket märkbara följder.

Godtyckligheten i dagens tillstånd och gränsvärden skulle efter hand försvinna – även om svårigheterna att finna "rätt" nivå för hur mycket av olika utsläpp som kan tolereras inte skall underskattas.

7. Ideellt miljöarbete

Ännu ett problematiskt inslag i svensk miljöpolitik är den starka betoningen av centrala politiska organs och myndigheters roll. Ett av många tecken på detta är att politiskt tillsatta kommissioner fått i uppdrag att gripa sig an särskilt förorenade områden som Dalälven och Hisingen – områden som valts ut uppifrån och nu alltså skall renas genom ingripanden av traditionell myndighetstyp.

Folkpartiet vill inte i och för sig ifrågasätta de överväganden som legat bakom dessa beslut. Men det är angeläget att en bättre balans skapas mellan myndighetsutövning och de ideella miljöorganisationernas arbete. Det är mycket sällan – om någonsin – som centrala myndigheter på egen hand upptäckt miljöproblem som tidigare förbisetts. Det vanliga är i stället att enskilda personer, forskare och fristående miljögrupper slår larm och att detta i sinom tid leder till politiska åtgärder. Kunskap om problem – och om möjligheter – är alltid personlig, den finns hos enskilda engagerade människor, givetvis även hos anställda i företag och i statlig förvaltning, men den finns inte i organisatoriska apparater.

Folkpartiet har i år liksom tidigare år föreslagit olika förändringar för att stärka i synnerhet de ideella miljöorganisationernas ställning. Främst gäller det förslag för att göra det lättare för miljöorganisationer att driva olika frågor inför rätta. Även dessa reformer ingår i den övergripande förvaltningsstrategi som är grunden för folkpartiets miljöpolitik. Liksom kunskapen är personlig så är också ansvarstagandet och engagemanget personligt.

8. Förstärkta resurser

Mot. 1988/89

Jo801

Enligt folkpartiets uppfattning bör insatser för miljö- och naturvård vara ett högt prioriterat område i budgetarbetet. Regeringens förslag motsvarar varken de faktiska behoven eller de allmänna utfästelser som gjordes i valrörelsen. Särskilt anmärkningsvärt är att åtgärderna mot havsföroreningar blir så styvmoderligt behandlade.

I folkpartiets övriga miljöpolitiska motioner har motiven för de ytterligare insatser vi föreslår utförligt redovisats.

Vi föreslår följande anslagsförstärkningar:

- 10 milj.kr. för utredningar och inventeringar framför allt på naturvårdsområdet. Naturvårdsverket redovisade omfattande behov som regeringen inte avser att tillgodose.
- 2 milj.kr. ytterligare till anslaget för åtgärder mot försurningen. Naturvårdsverket och regeringen anser inte att statsbidrag skall utgå till enskilda vattentäkter som drabbas av försurning. Folkpartiet anser att enskilda brunnsägare skall kunna få bidrag ur ett med 2 milj.kr. utökad försurningsanslag.
- 15 milj.kr. ytterligare för bidrag till naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet. Detta skulle innebära kraftigt utökade möjligheter att rädda värdefulla hag- och ängsmarker.
- 30 milj.kr. för ett nytt anslag till frivilliga naturvårdsåtgärder i skogsbruket. Syftet är bl.a. att täta luckan mellan skogsvårdslagens regler som skapar möjlighet att skydda bara mycket små områden och naturvårdslagens skyddsinstitut som gäller avsevärt större områden. Tanken är att skogsägare som frivilligt undantar bl.a. för artskyddet värdefulla områden från avverkning skall kunna få bidrag för detta.
- 31 milj.kr. ytterligare för vård av naturreservat. Naturvårdsverket redovisar behov av denna storleksordning som regeringen inte tagit hänsyn till.
- 2 milj.kr. ytterligare för vård av hotade arter.
- 10 milj.kr. för att förstärka den starkt underdimensionerade kemikaliekontrollen motsvarande 15 tjänster samt 6,5 milj.kr. i ökad medelstilldelning för särskilda undersökningar, information, internationellt arbete och utveckling av produktregistret.
- 22,5 milj.kr. ytterligare för att förstärka den marina forskningen och åtgärderna mot havsföroreningar. Regeringens förslag om en förstärkning på bara 1,5 milj.kr. är utmanande med tanke på de behov som tydligt demonstrerades sommaren 1988.
- 20 milj.kr. ytterligare till länsstyrelsernas miljövårdsenheter för den s.k. gröna naturvården. Den är nu starkt underförsörjd. Om reservatsbildningen för att skydda värdefulla urskogar nu skall intensifieras är det nödvändigt att verksamheten inte hämmas av brist på administrativa resurser.
- 40 milj.kr. för utveckling av ny miljöskyddsteknik.
- 2 milj.kr. att fördelas till miljöorganisationer för miljösamarbete med Östeuropa.

Därtill kommer att folkpartiet i en annan motion föreslår ytterligare ca 1 miljon för att förstärka länsstyrelsernas arbete med kulturmiljövården.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställer vi

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om miljöavgifter,¹]

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ideella organisationers och myndigheters roll i miljöarbetet,

2. att riksdagen under Miljö- och energidepartementets anslag B3. *Övervakning av miljöförändringar m.m.* för budgetåret 1989/90 anslår 10 milj.kr. mer än regeringen föreslagit (eller således 68 992 000 kr.) att användas för utredningar och inventeringar framför allt på naturvårdsområdet,

3. att riksdagen under Miljö- och energidepartementets anslag B5. *Åtgärder mot luftföroreningar och försurning* för budgetåret 1989/90 anslår 2 milj.kr. mer än regeringen föreslagit (ellersåledes 167 000 000 kr.) varvid anslaget också skall kunna användas för bidrag till enskilda vattentäkter som drabbats av surt grundvatten,

4. att riksdagen under Miljö- och energidepartementets anslag B6. *Särskilda projekt på miljövårdens område* för budgetåret 1989/90 anslår 15 milj.kr. mer än regeringen föreslagit (eller således 42 500 000 kr.) att användas för naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet,

5. att riksdagen för naturvårdsåtgärder i skogsbruket för budgetåret 1989/90 anslår 30 milj.kr. i enlighet med vad som anförts i motionen,

6. att riksdagen under Miljö- och energidepartementets anslag B8. *Vård av naturreservat m.m.* för budgetåret 1989/90 anslår 31 milj.kr. mer än regeringen föreslagit (eller således 83 143 000 kr.),

7. att riksdagen under Miljö- och energidepartementets anslag B9. *Vård av hotade arter m.m.* för budgetåret 1989/90 anslår 2 milj. kr mer än regeringen föreslagit (eller således 5 180 000 kr.),

8. att riksdagen under Miljö- och energidepartementets anslag B13. *Kemikalieinspektionen* för budgetåret 1989/90 anslår 10 milj. kr att användas i enlighet med vad som anförts i motionen,

9. att riksdagen under Miljö- och energidepartementets anslag B18. *Åtgärder mot havsföroreningar* för budgetåret 1989/90 anslår 8.5 milj.kr. mer än regeringen föreslagit (eller således 25 milj.kr.),

[att riksdagen under Utbildningsdepartementets anslag D23. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna* för budgetåret 1989/90 anslår 14 milj.kr. mer än regeringen föreslagit att fördelas med 12 milj.kr. för att tillskapa marina centra vid universiteten i Umeå, Stockholm och Göteborg samt 2 milj.kr. till den marina forskningen vid Lunds universitet²]

[att riksdagen för budgetåret 1989/90 anslår 20 milj.kr. mer än regeringen föreslagit till länsstyrelsernas miljövårdsenheter för att förstärka insatserna för den gröna naturvården.³]

10. att riksdagen för budgetåret 1989/90 anslår 40 milj.kr. för utveckling av ny miljöskyddsteknik,

11. att riksdagen för budgetåret 1989/90 anslår 2 milj.kr. till svenska miljöorganisationer för miljösamarbete med Östeuropa.

Mot. 1988/89
Jo801

Stockholm den 23 januari 1989

Bengt Westerberg (fp)

Ingemar Eliasson (fp)

Karin Ahrlund (fp)

Charlotte Branting (fp)

Sigge Godin (fp)

Ingela Mårtensson (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)

Håkan Holmberg (fp)

Kerstin Ekman (fp)

Karl-Göran Biörsmark (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Elver Jonsson (fp)

Anne Wibble (fp)

Lars Ernestam (fp)

¹ 1988/89:Sk649

² 1988/89:Ub623

³ 1988/89:Bo309